

پیشه

اصفهان/اصفهان

متن و عکس:

متین فیروزآبادی

روایتی از پایتخت پارچه قلمکار که از کنار زاینده رود
به محله دلیگان کوچیده است

نقش‌های ماندگار

در قدیم همه رنگ‌ها معدنی و گیاهی بودند و البته امروز به خاطر هزینه‌ها و مشکل تأمین مواد اولیه رنگ‌ها در حال صنعتی شدن هستند، در گذشته استادان این حرفه از موادی نظیر پوست انار، روغن کنگد، کتیرا، گل سرخ، شیر انگور، زردچوبه، روغن کرچک، زاج سیاه و سفید و زنگ آهن رنگ‌های خود را فراهم می‌کردند.

● نقش‌هایی روی چوب‌های گلابی

قالب‌ها از چوب گلابی هستند؛ چرا که هم بسیار مقاوم است هم انعطاف پذیر بوده و برای طراحی نقوش به روی قالب و تحمل مشتهای هنرمندان بهترین گزینه است و کمتر از دیگر چوب‌ها ساییش دارد. حاج مرتضی در کارگاه چند قالب به جامانده از دوران صفویه را به من نشان می‌دهد، همچنین قالب‌هایی به زبان عبری و ارمنی که برای سفارش‌های این اقلیت‌های مذهبی تهیه شده‌اند.

پارچه‌ها بعد از اینکه طرح‌های رنگی با مشتهای دقیق هنرمندان روی آن‌ها نقش می‌بندد، یک روز کامل در آفتاب پهن خواهد شد، پس از آن با بخار آب ۱۰۰ درجه تثبیت رنگ خواهد داشت، بعد از آن نوبت خیس خوردن یک ساعته پارچه‌ها در حوضچه آب می‌شود. به قول آقای جعفری اگر پارچه‌ها به درستی خیس نخورند، مانند خمیری است که عمل نیامده باشد، طرح و رنگ‌ها به درستی به روی پارچه نقش نخواهد بست.

پس از خیس خوردن پارچه‌ها در حوضچه به مرحله رنگ‌رزی و تثبیت رنگ در پاتیل آب جوش می‌رسیم، از دمای حدود ۷۰ درجه کار آغاز می‌شود، ابتدا

حاج مرتضی جعفری می‌گوید ۵۰ سال است که مشغول به فعالیت در زمینه پارچه قلمکار است و ۴۰ سال است در محله دلیگان شهر خورزوق کارگاه پارچه قلمکار دارد، در این ۴۰ سال نزدیک به ۸۰ کارگاه پارچه قلمکار در محله دلیگان دایر شده و مشغول به فعالیت هستند.

این هنرمند اصفهانی صفر تا صد تولید پارچه قلمکار را در همین کارگاه انجام می‌دهد، از تولید قالب چاپ و بافت پارچه تا رنگ‌رزی و ریش‌تابی همه در همین کارگاه انجام می‌شود.

پارچه قلمکار در میان رشته‌های صنایع دستی هم ارزان‌تر است هم کاربرد بیشتری برای خریدار دارد.

جنس پارچه قلمکار ۱۰۰ درصد پنبه است تا دوام و ماندگاری رنگ بر روی آن و کیفیت رنگ و دوام پارچه قطعی باشد، رنگ اولیه که به پارچه زده می‌شود از دباخه آهن و کتیراست، رنگ قرمز پارچه از ترکیب سولفات آلومینیوم یا زاج با کتیرا بدست می‌آید، رنگ آبی پارچه برخلاف گذشته امروز به صورت صنعتی تهیه می‌شود. کتیرا نقش تثبیت رنگ در محل نقش و جلوگیری از پخش شدن در خارج از نقشه را دارد، روغن کرچک یا کنگد نیز برای جلوگیری از خشکیدن زود هنگام رنگ‌ها روی قالب و ظروف مخصوص رنگ به کار گرفته می‌شود.

سبز، آبی، زرد، مشکی و قرمز رنگ‌های اصلی نقوش پارچه قلمکار هستند و گاهی با ترکیب کردن‌ها که عمدتاً برای کارهای خاص یا سفارشی است، رنگ‌های دیگری نیز بدست می‌آید، اگرچه رنگ سبز و زرد هم کمتر از دیگر رنگ‌ها مصرف دارد.

محله دلیگان شهر خورزوق که شمال شهرستان اصفهان قرار دارد و فاصله چندانی تا شهر اصفهان ندارد امروز با وجود بیش از ۸۰ کارگاه تولیدی به عنوان پایتخت پارچه قلمکار کشور شناخته می‌شود؛ پارچه‌هایی که حاصل آمیخته شدن نقوش و رنگ‌های زیبا با هنر بافندگی پارچه‌های پنبه‌ای و ظرافت و دقت دست‌ان و مشتهای خستگی ناپذیر هنرمندان این صنعت زیبا است.

فروشگاه‌هایی هم در این محله دایر است که البته رونق چندانی برای این فروشگاه‌ها در این شهر کوچک وجود ندارد و بیشتر بازار پارچه‌های قلمکار در میدان امام اصفهان رونق دارند، بیشترین مشتریان هم گردشگران هستند، به ویژه گردشگران خارجی که این روزها به خاطر کرونا کمتر شاهد حضور آن‌ها در شهر اصفهان هستیم. از یک فروشگاه آدرس بزرگ‌ترین کارگاه قلمکاری منطقه را می‌گیرم و راهی کارگاه «حاج مرتضی جعفری» می‌شوم.